

Dve tváre

1944

Sedel opretý o strom a prežúval steblo trávy. Už mu to všetko liezlo hore krkom. Rozmýšľal, kedy príde ten zlom, ten rozhodujúci okamih, keď si buď vloží hlaveň pušky do úst, alebo absolútne rezignuje a stane sa z neho bezduchá mechanická existencia. Zvykol si už takmer na všetko: na odporné vývary bez farby a chuti, na lacné cigarety, ktoré by doma nepoužil ani na podpaľovanie v kachliach, na takmer sústavný hluk a nepokoj okolo seba, aj na čudáckeho veliteľa s ešte čudáckejším menom – Ján Sirôtka. Nevedel si však zvyknúť na ten všadeprítomný zápach. Šíril sa z okolitých spálenísk, aj zo zbraní, ktoré museli mať vždy pri sebe. Chlapi páchli ako prašivé zvieratá. No najviac mu prekážalo, že zapáchal on. Týždne nevypratá uniforma presiaknutá zatuchnutým potom a ruky, ktoré smrdeli presne tak kovovo ako jeho zbraň, mu nedovolili ani na chvíľu zabudnúť na to, kde je a čo tu robí. Predtým mal rád vôňu kovu a silu, ktorú v ňom bolo treba skrotiť, preto sa stal kováčom. Ale puška nevoňala – smrdela ako železná mrcina.

Mama ich viedla k tomu, aby boli vždy čistí a upravení. Nemala to so šiestimi chlapcami ľahké. Stále si z toho s bratmi uľahovali. Teraz by dal ruku za čistú voňavú bielizeň, za mäkkú posteľ, za hustú teplú polievku... Rozmýšľal aj nad *svojím* domom, čo chcel ešte dokončiť a vylepšiť a zatúžil po ňom tak silno, až ho to zaboľelo. Doma... Miesto, na ktoré sa kedysi tak automaticky vracal, sa teraz zdalo tak nepozemsky vzdialené.

Napriek týmto neľútostne dotieravým myšlienkam si vychutnával chvíľu relatívneho pokoja. Mal rád nočné hliadky. Vtedy mohol byť sám so sebou a nikto sa nemiešal do jeho sveta. A vtedy, jedine vtedy mal odvahu vytiahnuť fotografiu v poskladanom obrúsku. Nehanbil sa preto, že na fotografii bola mladá žena, ale preto, že mladá žena na fotografii nebola jeho manželka.

1937

Nechcel veľkú svadbu, ale Mária tam chcela mať celú rodinu a všetky kamarátky, akoby sa potrebovala predvádzať. Hneval sa, lebo to stálo celý majetok, ale potom pochopil, že je to pre ňu veľmi dôležité, tak sa do príprav prestal miešať a radšej so všetkým súhlasil. Pripadalo mu smiešne, akými malichernosťami sa všetci zaoberali, ako hrozne znervózneli, keď niečo nešlo podľa ich predstáv a plánov. Akoby sa ho to ani netýkalo, akoby len z diaľky pozoroval celý ten zhon. Dokonca aj v deň svadby. Zmieril sa s myšlienkou, že to tak musí byť a viac sa ňou nezaoberal. Ale keď Mária vošla do kostola, zrazu ho to zaskočilo. Akosi podvedome čakal niekoho iného.

Vyzerala celkom pekne – vkusné jednoduché šaty bez zbytočných čačiek, svetlé vlasy vyčesané dohora, ozdobené venčekom z drobných voskových kvietkov, ku ktorému bol pripnutý až po zem dlhý závoj – bolo vidieť, že si na sebe dala záležať. Úprimne ju pochválil, lebo si uvedomil, ako veľmi to túžila počuť. Jej tvár, dnes nezvyčajne bledá a ustráchaná, sa na chvíľu rozjasnila a dostala príjemnú farbu. Cítil pichľavé výčitky svedomia, ktoré ešte zosilneli, keď stáli obaja v kostole. Jej pohľad, plný lásky a oddanosti, ho páľil na duši.

Nemohol sa zbaviť predstavy, ako by v tých šatách vyzerala ONA a čo by cítil, keby tu teraz stála namiesto Márie. Hanbil sa, že nedokáže svoje zablúdené myšlienky ovládnuť. Keď prišla chvíľa, kedy mal povedať ÁNO, na okamih privrel oči.

Na hostine vypil viac, než mal vo zvyku. Ale práve toľko mu bolo treba, aby sa dokázal zabávať a baviť aj všetkých okolo. Skoro stále tancoval, obletoval Máriu, z ktorej konečne opadli obavy a neistota a teraz vyzerala naozaj šťastná.

- Nakoniec to nebolo také strašné, – povedal kamarátovi, keď zašli za neďaleké stromy, aby si uľavili. Obaja sa rozosmiali a so smiechom sa vrátili medzi tancujúcich.

1939

Vrátil sa domov z práce a bez pozdravu si nazlostene sadol za stôl. Mária mu zohrievała večeru a podchvíľou odbehla k malej, aby jej podala handrovú bábiku, ktorú tak rada odhadzovala a potom sa jej mrzuto dožadovala. Bola to akási hra a Mária mala na ňu nekonečnú trepezlivosť. Vedel, že by sa mal postaviť a ísť sa Julinke venovať. Vždy sa tak úprimne detsky tešila, keď ju vzal do náručia a ani on si chvíle s ňou nechcel nechať ujstť, ale dnes nemohol. Hneval sa na celý svet. Jedol mlčky a nervózne. Mária vyzerala zmätene a nešťastne, lebo nevedela, alebo nechcela vedieť, čo ho trápi, akoby to, že to nevie, spôsobilo, že sa to nestane. Preto mlčala aj ona a všetko robila jemne a potichu, ako sa zvykne okolo chorého. Keď po večeri vytiahol z vrečka papier, rýchlo sa otočila, aby nevidel jej slzy.

- Prišiel mi povolávací rozkaz.

O niekoľko dní neskôr mu Mária, vyplašená, bledá a s opuchnutými očami zbalila veci do nového kufra. Bol veľmi elegantný, z tmavohnedej kože a s nablýskanými sponami.

- Nevieš, že všetci musíme mať tie hlúpe drevené kufre?! Mám si ho vyzdvihnúť zajtra u stolára. Mala si sa ma opýtať a nemíňať zbytočne kopec peňazí!

Hneval sa, lebo vedel, že kufor naspäť nevezmú a v týchto zlých časoch bolo treba trikrát rozmýšľať, čo človek kúpi. Mária vybehla s plačom z izby a on chvíľu bojoval sám so sebou, ale nakoniec sa rozhodol, že už jej to nebude vyčítať, lebo vedel, že do toho kufra spolu s jeho úhladne poskladanými vecami Mária vložila všetku svoju lásku k nemu. Po chvíli za ňou prišiel, akoby sa nič nestalo:

- Chcem, aby si išla bývať k tvojim rodičom.

- Ale -

- Vieš, že to tak bude najlepšie. Bývajú dost' blízko na to, aby si mohla udržiavať dom a záhradu. Sliepky vezmi k nim. Zídu sa vám vajcia i mäso. Len ich nepredávajú.

- Ved' nepredám. Keď sa vrátiš, dobre ti padne slepačia polievka.

Uškrmul sa, lebo jej predstava o niekoľkých týždňoch - nanajvýš mesiacoch - odlúčenia mu pripadala detinsky naivná.

Šesťnásteho prišlo veľmi rýchlo. Celé ráno mal pocit, akoby sa chystal na skúšku.

Nemal rád ten zvieravý nepokoj. Snažil sa ho prekonať vtípkovaním a vypiskovaním veselých pesničiek. Myslel si, že to pomôže aj Márii, ktorá bola úplne bez seba – stratená v tom, čo sa okolo nej dialo; všetko jej padalo z rúk, celkom zabúdala na malú a chvíľami snád' aj na neho, bezcieľne pobehovala po kuchyni, akoby čakala, že jej niekto povie, čo má robiť.

Odišiel do izby pre kufor. Na chvíľu si sadol na posteľ a vychutnával si samotu. Vdychoval vôňu nového domu, ktorý len pred dvomi mesiacmi dokončil a cítil sa akýsi zradený, podvedený – všetka tá drina, čas, zdravie, ktoré mu obetoval, boli zrazu celkom zbytočné.

Možno sa doň už nikdy nevráti. A možno ani Mária s malou. Načo to všetko robil?! Obzeral sa po izbe, akoby si chcel v sebe odniesť jej pohodlie a teplo. Pohľad sa mu zastavil na

drevenej truhličky, ktorú bolo vidieť cez vitrínu skrine. Vybral ju a pomaly ju otváral, akoby v nej bolo ukryté niečo nebezpečné. Naspodku, pod kôpkou jeho dokumentov a vysvedčení, bola fotografia. Rýchlo ju zabalil do čistej vreckovky a ako zlodej si ju strčil do vnútorného vrečka na saku.

Keď odchádzal na stanicu, so vzlykajúcou Máriou zavesenou na jeho ramene, druhou rukou nemotorne tlačiacou kočík s malou, ešte raz sa obzrel na dom. Jeho dom.

1934

- Aaaa! – vykrikla, keď pred ňou nečakane zoskočil zo stromu.

- Dobrý deň, Magdalénka, – usmial sa, lebo vedel, že sa nehnevá.

- Ty si blázon!

- Som. Do teba.

- Prestaň!

- Naozaj chceš, aby som prestal? – opýtal sa a pozrel jej do očí odzbrojujúcim pohľadom. Neodpovedala, len sa usmiala a kráčala zase rýchlo ďalej. Dobehol ju a vzal jej z ruky vedro so sadenicami, ktoré niesla na cintorín.

- Nemôžeš ísť so mnou, uvidia nás!

- No a čo?

- Budú reči.

- Robíme niečo zlé?

Zastavila sa a akoby sa trochu obávala, že mu ublíži, povedala opatrne:

- Naši nesúhlasia.

- Ale prečo? Nie som pre nich dosť dobrý? Ved' tvoj otec ma pozná – myslel som si, že ma má rád, – vyhrkol a v jeho hlase bolo cítiť závan ješitnosti.

- Nie, teda áno – páčiš sa im a brali by ťa všetkými desiatimi, keby...

- Keby?

- Keby si nebol kalvín...

Uľavilo sa mu, lebo čakal niečo podstatne horšie. Usmial sa a pohladil ju po líci.

- Zvyknú si, neboj sa.

- Dal by Boh...

Chvíľu kráčali bez slova vedľa seba, blízko, tak blízko, až sa ich ruky dotkli. Vtedy Guyla chytil Magdalénkinu pevne do svojej, akoby si ju chcel brániť pred celým svetom. A v jej stisku cítil, že sa už nebojí.

Ak by sa bol vtedy niekto z dediny pozrel na úzku cestu k cintorínu, videl by dve postavy kráčajúce ruka v ruke, odvážne vo svojej mladosti, nežné vo svojej nevinnosti a akoby nedotknuteľné v cite, ktorý ich zahalil a chránil pred vonkajším svetom. A ten niekto by ich nemohol súdiť.

1945

- Kde mám uniformu?! – vykrikol, keď zistil, že leží v bielej posteli v rade mnohých ďalších postelí nemocnice.

- Kde mám uniformu?!?! – zručol.

- Musíte odpočívať, – povedala trochu bacuľatá sestrička v stredných rokoch, ktorá prebehla okolo neho.

- Potrebujem ju! – vykrikol, keď sestrička opäť prechádzala popri ňom.
- Potrebujete hlavne odpočívať. Ste vážne chorý, – povedala prísne a takmer sa na neho nepozrela.

- Sestra! Prosím! – povedal zúfalo a silný tlak na hrudi mu vyrazil dych. Prudko sa rozkašlal a sestrička sa k nemu rýchlo vrátila. Trochu ho nadvihla a pomohla sa mu napiť.

- Vidíte? Hovorila som vám. A uniformu ešte pár dní určite nebudete potrebovať.

- Ale mám v nej...

- Aaaha. Chápem. Ale radšej už nerozprávajte. Podám vám ju.

Vytiahla spod postele ošúchanú krabicu a z nej vojenské sako.

- Tu? – opýtala sa a on mlčky prikývol.

Akoby to nerobila prvý raz, automaticky strčila ruku do vnútorného náprsného vrečka a podala mu poskladaný obrúsok. Keď videla, ako nemotorne sa ho snaží rozložiť, jemne mu pomohla. Vedela, čo v ňom bude.

- Žena? – opýtala sa a nečakajúc na odpoveď dodala znalecky, - Veľmi pekná. Určite vám už strašne chýba. Ale verte mi, že vy ešte viac chýbate jej. Nevie, či žijete, je na všetko sama a dala by dušu za to, aby vedela, že ste v poriadku...

Pozrel sa na ňu spýtavo, akoby nechápal, o čom hovorí.

- Mne ten môj chýba ukrutánsky. Je to dobrý chlap – trochu nemehlo, ale zlaté srdce. Ani muče by neublížil. Práve preto sa o neho tak bojím. Už tri mesiace nemám nijaké správy... – vzdychla si, ale vzápätí vyskočila tak svižne, že by to človek nečakal od ženy s jej postavou a ponáhľala sa k ďalšiemu pacientovi.

Gyula držal fotografiu a pozeral sa na ňu ako na niekoho, koho stretol po dlhom čase odlúčenia. Ale keď videl, že sa k nemu blíži doktor, rýchlo ju dal pod vankúš.

V nemocnici bol ešte niečo vyše dvoch týždňov, kým ho opäť poslali k jeho jednotke. Mal šťastie – o niekoľko dní sa začalo hovoriť, že sa vojna končí.

1946

- Musím ti niečo povedať, – pošepkala mu Mária, keď večer ležali v posteli. Vzala jeho ruku a položila si ju na brucho.

- Myslím, že to bude chlapec, – usmiala sa a on ju nadšene pobožkal na čelo. Neprekvapilo ho to, lebo odkedy sa vrátil, nevedel sa Márie nabažiť. Tešil sa. Julinka už bola veľká a stále bola nesmelá a hanblivá v jeho prítomnosti. Trápilo ho to a všemožne sa snažil, aby si naňho zvykla a mala ho rada. *Toto* dieťa už nebude vyrastať bez otca. Už nikam neodíde. Každý večer sa k nemu z práce vráti a bude to *on*, kto ho bude učiť, ako si treba vážiť, čo človek má. *On* mu urobí hojdačku aj dreveného koníka. *On* ho bude večer kolísať, *on* sa bude dívať na to, ako rastie, ako začína chodiť, bude ho spolu so ženou učiť prvé slová. *On* bude súčasťou toho všetkého, celého zázraku života od jeho počiatku až po jeho rozkvet.

Na dome bolo veľa roboty; bol ošumelý a poznačený niekoľkoročnou prázdnotou a biedou. Ale všetko sa zmení. Budú sa mať zase dobre a drobček bude rásť v pohodlí a dostatku.

To všetko by bola pravda, lebo dom bol po čase znovu ako nový, Gyula mal dobrú prácu a Mária konečne začala veriť, že zlo, bieda a odlúčenie sú už naozaj preč, keby malý Gyula, ktorý sa narodil ako krásny, takmer štvorkilový chlapček s hustými vlasmi, nebol na ôsmy deň svojho života, plného lásky a nádeje na šťastnú budúcnosť, zomrel. Nechal tak svojich rodičov zaskočených a zlomených, akoby temnota z minulosti z posledných síl chvatla po radosti, ktorá ju vytlačila z trónu, aby tak ešte dokázala svoju moc a víťazstvo. Ako trofej si niesla malé telíčko, príliš krehké, aby sa jej ubránilo.

Mária sa uzavrela do seba a trvalo celé mesiace, kým sa z nej a z celého domu vytratila apatia a zvláštny mlkvy smútok, ktorý iba Julinka nechápala a s detskou zaumienenosťou ignorovala. A práve ona nad týmto smútkom vyhrala. Ona a jej rastúce priateľstvo s vlastným otcom, jej prejavy nadšenia a výkriky radosti, keď prichádzal z práce, štebotanie o tom, čo robila celý deň a veľký bozk na dobrú noc, ktorý mu v jeden večer bez zaváhania vtisla na líce, vrátili do domu život. A o niečo vyše roka doň pribudlo kľbko, drobné a ľahučké, ale zato zdravé a silné. Dali mu meno Alojzko.

1950

- Tonko! Vitaj! Ani si nedal vedieť, že prídeš. Pod' ďalej! – volal Gyula a mocne objal brata, ktorý sa nečakane objavil pred jeho domom.

- Bol som v Košiciach vybaviť nejaké veci, tak som si povedal, že zabehnem aj k vám. Nevedel som, že je to ešte tak ďaleko. Od rána som na ceste. Za jeden deň som cestoval vlakom, autobusom, niečo na voze a dost' som sa aj nachodil, ale hlavné je, že som tu. A toto hádam nie sú Julinka a Alojzko? Vy ste ale vyrástli! Čo vás otec polieva? A mamu máte kde?

- Mária! Tonko prišiel! – zakričal Gyula ešte stále vo vytržení z nečakaného prekvapenia a pritom postrkoval deti, aby sa nehanbili strýka pozdraviť.

- Hovor, čo mama, je zdravá? A čo bratia? Chcem počuť všetko!
Večer zbehol v živej debata a keď už chlapi začali spomínať minulosť, ktorej súčasťou Mária nebola, nechala ich samých a odišla spať.

Dlho do noci sa bratia, ktorí sa nevideli takmer dva roky, nevedeli jeden od druhého odtrhnúť.

- Pamätáš sa na starého Žabrinského – toho, čo sme volali Žabiak?

- Akoby nie? Stále bol naložený v liehu. Raz sa tak opil, že sme ho našli spať v priekope a mysleli sme si, že je mŕtvy.

- Presne ten. Predstav si, vraj prestal piť!

- Čo? Tomu neverím. Čo ochorel?

- Nikto nevie, čo sa stalo, ale nevypije si ani na Vianoce. Ozaj, keď som išiel k vlaku, stretol som sa s Magdalénou. Pýtala sa na teba.

Gyula položil na stôl pohár s vínom, ktorý si nestihol priložiť k ústam. Snažil sa, aby si brat nevšimol, ako ho táto veta zasiahla, ale brat ho poznal príliš dobre, aby to nezbadal. Akosi podvedome stíšil hlas.

- Má sa dobre. Trochu sa zmenila a zväznela – to vieš, veľa práce, ale je zdravá a darí sa jej.

- Stále býva v rodičovskom dome? – opýtal sa Gyula, ale nepozrel na brata, len sa ďalej hral s pohárom.

- Hej, býva s mamou. Ešte majú ten ich obchod, takže sa má čo obracať.

- A čo muž? Nepomáha jej? Pije?

- Nevydala sa. Mama raz vravela, že jej otec platil právnické štúdiá nejakému chlapčiskovi výmenou za to, že si po vyučení Magdalénu vezme. Ale on si medzitým našiel frajerku. Ešte že mal dost' odvahy, aby sa starému Nadzonovi priznal a sľúbil, že mu všetko časom vráti. Ale to bolo dávno.

- A čo na to Magdaléna? – povedal Gyula a snažil sa, aby jeho hlas znel prirodzene. Rýchlo dopil svoj pohár, no stále sa nepozrel na brata.

- Aaale, veď ona ho aj tak nechcela. Mama hovorila, že nápadníkov mala niekoľkých, ale ani jeden jej nebol dost' dobrý. Toľko špekulovala, až zostala na ocot.

Anton sa trochu zháčil a rýchlo pozrel na brata, lebo mal pocit, že to prehnal. Ale Gyula sa len d'alej hral s pohárom a vyzeral, akoby zabudol, že tam brat vôbec je.

- No, ja už radšej pôjdem spať. Bol to poriadne dlhý deň, – Anton vstal od stola, na chvíľu akoby zaváhal, či má ešte niečo povedať, ale potom potichu odišiel do izby a nechal brata samého s prázdnyim pohárom a plnou hlavou. Zostal u nich ešte dva dni. Ale Magdalénu už nespomenuli.

1935

- Tá polievka je výborná, mamka! – povedal Gyula akoby mimochodom pri nedeľnom obede. Mama sa na neho skúmavo pozrela, lebo jedlo nezvykol chváliť. A už vôbec nie polievku. Cítil jej pohľad, preto si odkašľal a začal, lebo to chcel mať čím skôr za sebou.

- Chcel by som sa oženiť. S Magdalénou Nadzonovou.

Oči všetkých pri stole sa obrátili na neho, ale on sa pozrel len na otca, ktorý pomaly zložil lyžicu, utrel si ústa a ešte pomalšie poskladal nedeľný obrúsok vedľa taniera.

- Nie, – povedal otec po nekonečnej chvíli pokojne a rozhodne, akoby hovoril o tom, či ešte chce pridať polievku.

- Ale otec...! – vyhrkol zaskočene Gyula, no otec ho nenechal dohovoriť.

- Povedal som nie.

- Nechápem, prečo by som si ju nemohol vziať!

- Pretože som vo farskej rade a niečo také by bolo neprípustné. Naša viera sa v tejto rodine zachová! Ty aj tvoji bratia si vezmete kalvínske dievčatá. Je ich dosť, aby sa z nich dalo vyberať. Myslíš, že som si nevšimol, ako na teba pozerá Mária – tá s tými blond'avými vrkočmi?

- Szaniszló? Mňa žiadna Mária s blond'avými vrkočmi nezaujíma! A okrem toho je o dva roky staršia ako ja.

- Jej otec je veľmi slušný človek.

- A Magdalénin nie je? Má dielňu aj obchod. Na to, aby ma vyučil, bol dosť dobrý, čo? Celá dedina mu vyká a každý ho má vo veľkej úcte. Nikdy som o ňom nepočul nič zlé. Vždy len to, komu ako pomohol. Ved' aj nám pomohol, už ste zabudli?!

Otec sa prísne pozrel na syna, ktorého prchkosť sa nebezpečne zahrávala s jeho trpezlivosťou. Potom začal nahnevane rozprávať o tom, akou hanbou sa pre nich všetkých stane, ako ho vydedí a už sa nebude môcť nikdy v živote stretnúť s nikým z rodiny. Ale Gyula ho už nepočúval. Mal pocit, že sa pozerá do tváre cudzieho človeka, ktorého vôbec nepozná a táto čudná myšlienka ho vyhnala od stola. Buchol dvermi a celú noc sa túlal vonku.

Ráno čakal Magdalénu, lebo vedel, že aj ona hovorila s rodičmi.

- Nedovolia... – povedala namiesto pozdravu a svoj obvyklý žiarivý úsmev si akoby zabudla doma.

- Ale –, – začal, no nevedel, čo povedať.

- Zakázali mi stretávať sa s tebou.

- To predsa nemôžu!

- Živia ma. Ako teba tí tvoji, – hneď, ako ho zbadala, vedela, že u nich to bolo rovnaké.

- Dlho ma už nebudú.

- Tak myslí na to, že ťa vychovali a živili až doteraz. Musíme im byť za to vd'ační a vážiť si ich... – sadla si na trávnu a pokračovala ticho a vyrovnané, - Mama veľmi plakala. A otec... Vraj jedine ak prestúpiš...

- Nemôžem. To by naši neprežili.

- Vidíš, ja tiež nemôžem. Takto to bude lepšie, - postavila sa a na chvíľu zaváhala.
- Vždy to budeš iba ty, – povedala ticho, potom sa otočila a rýchlo odchádzala, aby nevidel, že plače.

- Magda! Magdaléna!! – volal za ňou, ale stál na mieste, akoby ho práve zakliala.
A vtedy si uvedomil, že hľadá na dievča, na mladú ženu, ktorá je silnejšia a statočnejšia ako ktokoľvek, koho poznal. Najmä ako on.

O rok neskôr sa podvolil tlaku rodičov a začal chodiť za Máriou Szaniszló. Keď onedlho nato ochorela jej stará mama, rodičia sa rozhodli presťahovať k nej do Rešice, aby sa o ňu starali. Musel sa rýchlo rozhodnúť. Vlastne len prijať rozhodnutie otca a matky, v sprievode ktorých Máriu oficiálne požiadal o ruku. Dokonca súhlasil aj s tým, že sa usadia v Rešici. Urobil by čokoľvek, aby nemusel stretávať Magdalénu a neustále na ňu myslieť.

1975

Nevedel vydržať to ticho. Hučalo mu z neho v hlave. Zrazu cez pootvorené dvere vletela mucha a on ju začal očami naháňať po izbe. Nevedel sa od nej odtrhnúť, nevedel sa sústrediť na ruženec, ktorý žmolil v ruke. Naučil sa ho modliť v úkrytoch. Najprv to zanovito odmietal, ale keď pochopil, o čo Sirôtkovi išlo, že to nebola len katolícka modlitba, ale niečo, čo chlapom vrátilo pokoj a nádej, začal sa ho modliť tiež. Občas, keď toho bolo naňho priveľa, sa ho potom pomodlil aj doma. Nikto o tom nevedel.

Rozmýšľal nad muchou a nad tým, koľko ich tu bude do zajtra. Nepáčil sa mu tento zvyk. Bol by oveľa radšej, keby nemusela byť doma. Chcel si ju pamätať, ako vždy pobehovala po dome a stále niečo robila, aj keď posledné mesiace bývala dosť unavená. Chcel si pamätať vôňu chleba a buchiet, ktorá sa vždy okolo nej šírila. V tomto teple bude zajtra už zapáchať. Chcel, aby mu v hlave zostal obraz jej nesmelého, ale láskavého úsmevu, ktorý jej tak málokedy opätovoľoval. Premýšľal nad tým, či ju vôbec ľúbil. Vedel, že ju mal rád. Dokonca veľmi. Naučil sa to postupne. Nebolo to ťažké. Bola milá a nerada sa hádala. Ťažko by si predstavil tolerantnejšiu a trpezlivejšiu manželku. Ale niekedy sa mu zdalo, že ho ľúbila až príliš a to sa mu nepáčilo – nič nemusel a všetko mohol. Jeho šťastím bolo, že ho až do svadby držala nakrátko jeho mama, ktorá bola veľmi prísna, aj keď by za synov bola dala život. Mysľou mu prebleskla spomienka na jej pohreb. Takmer fyzicky cítil vôňu kadidla, ktorú vtedy tak ťažko znášal. Bol by odtiaľ najradšej ušiel. To, čo vtedy ležalo v truhle, to malé, vysušené a zvráskavené telo, to predsa nemohla byť jeho mama. Jednoducho sa rozhodol tomu neveriť. A práve vtedy pocítil silné presvedčenie, že žije ďalej niekde inde a že sa s ňou ešte stretne. A od tej chvíle v to veriť neprestal. Tak to bolo aj s Máriou. Toto všetko a najmä pohreb, ktorý ho čakal zajtra, sa mu zdalo ako zbytočná fraška. Mária tu už predsa nebola. Akoby mal trúchniť nad šatami, ktoré si vyzliekla.

Tá dotieravá mucha jej sadla na čelo. Nahnevalo ho to a prudko ju odohnal ružencom. Až vtedy sa po prvýkrát zapozeral do tváre ženy, s ktorou prežil tridsaťosem rokov. Bola uvoľnená a pokojná. Prekvapilo ho to. Mária, tá skutočná Mária bola často ustarostená a ubehaná. Mal pocit, že nedokázala odpočívať. Tak veľmi sa vždy snažila... Tak málo myslela na seba...

Hlúpa mucha, keby sa mu to nezdalo neprístojné, už dávno by ju bol zabil. Spomenul si na lepkavú mucholapku – Mária ich tuším držala v niektorom šuflíku v kuchyni. Po chvíli hľadania ju našiel a pomaly sa vrátil do prednej izby, aby ju zavesil na lampu. Potom si opäť sadol a vzal ruženec do ruky. Chvíľu len tak sedel a pozeral von oknom. Rozmýšľal nad tým, či Mária vôbec vedela o Magdaléne. Ak aj áno, nikdy mu to nepovedala.

Netrvalo dlho a mucha sa trepotala na lepkavom páse visiacom z lampy. Najprv prudko a zúrivo, potom už len sem-tam, akoby sa už začala zmierovať so svojím osudom. Gyula spokojne prechýtil ruženec do pravej ruky a začal bez prerušenia odriekať šeptom, - Zdravas', Mária, milosti plná...

1976

Už celé mesiace žil celkom sám v tomto dome. Pomaly sa tu začínal cítiť ako vo väzení. Deti chodievali občas – hlavne na víkendy – vtedy bolo chvíľu rušno a živo – a zase boli preč. Záhradu mal výborne udržiavanú, aj stromy v sade vždy bohato rodili. Ale teraz končila jeseň a vonku nebolo veľa roboty. V dome bol poriadok, ale ticho. Staré rádio mu bolo jediným spoločníkom. Často sedával pred domom, aby mohol prehodiť slovo-dve so susedmi. Začal hovoriť sám so sebou a občas sa sám so sebou aj pohádal. Takmer každý deň chodieval na cintorín, kde očistil hrob a potom sa poctivo modlil, ale vždy mu pohľad padol na jeho meno s rokom narodenia za hviezdičkou a prázdny miestom za krížikom. Ten hrob akoby sa ho nevedel dočkať.

Nemohlo to takto pokračovať. Snažil sa nájsť si nejaké zábavky – začal lúštiť krížovky, vyrezávať z dreva varešky a hrať karty so susedom Ondrejom, ale nepomohlo mu to zbaviť sa pocitu zbytočnosti a prázdnoty. V posledných dňoch mal akési nutkanie hrabať sa v minulosti a možno v nej nájsť odpoveď na otázku, ktorá mu nedala pokoj: Čo s ním bude?

V jeden večer vybral staré albumy a prezeral si ich dlho do noci. Julinka, keď mala desať rokov. Vtedy boli prvýkrát spolu v Košiciach. Alojzko prvý deň v škole. A malá Alžbetka – bolo to také chutné bacuľaté bábätko... Teraz je štíhlejšia ako Júlia. Júliina svadobná fotografia. Márii vtedy bolo zle, ešte aj na fotografii je biela ako stena. Na druhý deň dostala žľzníkový záchvat a Júlia zrušila svoju svadobnú cestu do Tatier... A tu je Alojzko na bicykli. Keď ho dostal, chcel s ním ešte aj spať. Usmial sa sám pre seba, lebo si spomenul na nezbedného drobca, ktorého bolo stále treba naháňať.

Vzdychol si a položil kôpku fotografií na stôl. Stále mal pocit, že nenašiel, čo hľadal. Sadol si na posteľ a obzeral sa po izbe. Zišlo by sa vymaľovať. V rohoch už farba opraskala a biela už dávno nebola biela. Ale pre koho? Dom, ktorý postavil, na ktorý toľko myslel cez vojnu, v ktorom prežil toľko rokov so svojou ženou a deťmi, stratil teplo domova. Už bol len strechou nad hlavou, miestom na prežívanie – a dožívanie.

Očami prechádzal po okne, po starom koberci, nábytku a mal pocit, že túto chvíľu už zažil. A rovnako, ako vyblednuté boli jeho spomienky, ošúchaná a bledá mu pripadala aj táto izba. Ale zrazu pocítil, že odpoveď našiel. Rovnako, ako vtedy pred rokmi, podišiel ku skrini a spoza sklenenej vitríny vybral drevenú truhličku, v ktorej bola o trochu hrubšia kôpka jeho dokumentov. Pod nimi, celkom naspodku, bola stará fotografia.

- Som veľmi rád, že si prišiel, Tonko... A naozaj si si nemal robiť starosti, – povedal Gyula a otvoril veľkú bonboniéru so žltými ružami na obrázku.

- Ale veď vďaka. Mrzí ma, že neviem prísť častejšie. Za tých pätnásť rokov, čo bývam v Košiciach, som tu bol koľko – osemkrát? To vieš – dom, záhrada, vnúcatá – stále niečo treba robiť... No, ale musím uznať, že ty sa držíš. Máš to tu stále pekné.

- Nevieť čo s časom, to preto... Hm, tá je dobrá. Takú dobrú som nejedol, no, určite od Julinkinej svadby, – povedal Gyula s úsmevom a hneď si vzal ďalšiu pralinku. Ale vzápätí sa vážne pozrel do Tonkových očí.

- Začínam sa tu dusiť...

Tonko sklonil hlavu, lebo neznesol ťarchu bratovho pohľadu.

- Nemôžem chcieť od detí, aby chodili častejšie. Naozaj sa snažia. A ja im zas nechcem byť na ťarchu. Ale nemôžem takto ďalej žiť.

- Čo chceš robiť?! – vyhrkol Tonko.

- Ja zatiaľ nič. Ale chcel by som o niečo poprosiť teba.

- Ak ti môžem pomôcť...

Gyula sa postavil a odišiel do druhej izby. O chvíľu sa vrátil a položil na stôl starú fotografiu.

Tonko si nasadil okuliare a vzal fotografiu do ruky.

- Pekná, naozaj pekná. Ale teraz už bude určite stará... Počkaj, veď to je... Odkiaľ ju máš?

- Bola urobená pre mňa. Veď sa pamätáš, že som si chcel Magdalénu vziať.

- Nikdy si na ňu neprestal myslieť, však? – povedal jemne Tonko a Gyula pokrútil hlavou. Chvíľu nikto z nich nevedel, čo povedať. No potom sa Tonko odhodlal prerušiť ticho.

- Čo chceš, aby som urobil?

- Chcem ťa poprosiť, aby si za ňou zašiel a opýtal sa jej na pár vecí. Rozumieš - ako sa má, či je zdravá... a či by sa so mnou nechcela stretnúť... Teda, ak je ešte slobodná...

A Tonko išiel. Už o tri dni. Nenašiel Magdalénu doma, ale susedia mu povedali, že ešte stále predáva v tom obchode, ktorý kedysi – až kým ho neodkúpil štát - patril jej rodine. Nespoznala ho. Za tie roky pribral a na hlave mal veľkú plešinu. Ale ona bola takmer rovnaká, ako keď ju videl naposledy. Trochu prihrbenejšia a vráskavejšia, ale spoznal by ju aj na ulici. Nechcel ju dlho zdržiavať. Vysvetlil jej, kto je a opýtal sa všetko, čo mu Gyula kázal. Ale na poslednú odpoveď si musel počkať, lebo do obchodu vošla zhovorčivá suseda z jeho niekdajšej ulice, ktorá si ho ešte pamätala a bola zvedavá na všetko, čo sa s ním dialo odkedy sa odsťahoval. Keď konečne odišla, Magdaléna sa tvárila, že čistí pult a bez toho, aby od neho zdvihla oči, povedala trochu rozpačito:

- Dobré, nech mi napíše.

Tonko ešte nikdy nevidel ženu v jej veku takto sa začervenať od rozpakov.

1977

Zima konečne odchádzala. Nebola dlhá, ale studená a veterná. Nevedel sa dočkať, kedy zlezie sneh. Magdaléna jasne napísala „na jar“. Pred niekoľkými dňami jej v liste navrhol, aby určila deň a každé dopoludnie netrpezlivo vyčkával poštára. Ale musel si počkať ešte čosi vyše týždňa, kým mu mladý Pišta podal cez bránu bielu obálku. Utekal do domu, zamkol dvere a zatiahol závesy a potom sa sám usmial nad svojou detsky naivnou opatrnosťou.

Osem dní mal na to, aby sa pripravil na štyridsať rokov, ktoré ich oddeľovali. Osem dní...

Deň pred cestou nevedel spať. Slnko ešte ani nevyšlo a on už vyskočil z postele, náhlivo sa obliekol a vyšiel z domu. Celé hodiny kráčal cez polia, úzky pás lúky a háj, ktorý z dediny nebolo ani vidieť a snažil sa usporiadať si myšlienky. Bol by snád' kráčal aj celý deň, ale nestačil s dychom, lebo tie pľúca ho stále neposlúchali. Hneval sa, že je starý a škaredý, že nemá toľko sily ako kedysi, že nevyzerá ako kedysi. Čo jej mohol ponúknuť? Bude vidieť, že kdesi hlboko vo vnútri je to stále ten istý mladý muž, ktorý ju chcel chrániť a milovať do konca života? A čo ak mu nikdy neodpustila, ako rýchlo sa jej vzdal?

Sadol si na starý peň a snažil sa upokojiť pľúca i hlavu. Potom dlho pozoroval malé biele oblaky na modrej oblohe, ktoré ho presvedčili, že jar sa už nedá zastaviť.

Na druhý deň ráno stál na zastávke o pol hodiny skôr. Čerstvo oholený, vyčesaný a vo svojom najlepšom oblečení. Ruky sa mu chveli a potili. Cesta trvala večne. V Košiciach musel dosť dlho čakať na vlak, ktorý sa neochotne vliekol z dediny do dediny, takže keď uvidel známu krajinu a domy, takmer bežal ku železným dverám a krčovito zovrel studenú ošúchanú kľučku. Vlak ešte celkom nezastavil a on ich už netrpezlivo otvoril. Cítil v sebe toľko sily a odhodlania, koľko necítil od návratu z vojny.

Ibaže keď vystúpil z vlaku a vykročil do dediny, nohy ho prestali poslúchať. Čosi malé, zákerné sa priplichtilo do jeho hlavy a nakazilo mu rozum. „Odmietne ťa...” - pošeplo mu to vtieravo. „Veď sa na seba pozri. Si pre ňu cudzí človek, starec, ktorý sa snaží všetko dobehnúť, ale to sa nedá...” Takmer sa rozhodol vrátiť domov najbližším vlakom. Ale vtom sa mu pozdravil akýsi starček - chudý, zhrbený a zanedbaný - stelesnenie opustenosti a samoty. Vôbec si ho nepamätal, ale on pokračoval ako starý známy:

- Za rodinou?

- Možno, – odpovedal mu po krátkom zaváhaní a starček spokojne pokýval hlavou:

- To je dobre.

Pozeral sa na neho, až kým nezmizol za rohom akéhosi nového dvojposchodového domu.

Potom sa ešte raz pustil do dediny.

Rozhodol sa ísť pozrieť najprv do obchodu, ale ten bol dnes neobvykle zatvorený. Pokračoval o pár domov vyššie až zastal pred Magdaléniným domom. Mal pocit, že sa tu zastavil čas. Dom aj záhrada vyzerali takmer rovnako ako pred štyridsiatimi rokmi. Len marhuľa vedľa studne bola omnoho väčšia a chýbal tu štebot jej početných súrodencov. Upravil si sako aj klobúk, pozrel sa, či má ešte stále vyblýskané topánky a chystal sa zazvoniť. Ale práve vtedy vyšla na dvor staršia, dosť chudá žena s vedrom vody v ruke. Vyliala ho pod marhuľu a až keď sa vracala k domu, všimla si ho. Musela si zacloniť oči, lebo ju oslepovalo slnko.

- Dobrý deň... – povedala neisto a akoby čakala vysvetlenie.

- Dobrý deň, Magduška, – zopakoval Gyula, lebo prvý raz mu celkom zlyhal hlas.

Magdaléna pustila vedro a bez toho, aby nad tým rozmýšľala, si odviazala zásteru. Potom svižne vykročila k bráne, aby ho pustila dnu.

- Poďte ďalej, pán Lucskai.

- Prosím, nevolaj ma tak, – povedal rozpačito Gyula, no keď kráčali mlčky za sebou po úzkom chodníku vedľa domu, zahanbil sa za svoju unáhlenosť.

- Nevyzúvaj sa. Vyzúvam sa, len keď idem do izby.

Ponúkla ho, aby vošiel do kuchyne a sadol si za stôl. Vytiahla domáce červené víno – výborné, voňavé a osviežujúce. Určite dúfala, že ním prelomí trápnosť ticha, ktoré sa obaja báli narušiť.

- Je vynikajúce. Od koho je?

- Je moje. Človek si musí privyrobiť, ako sa dá. Toto je moje najlepšie. Ale robím aj lacné, kyslé. Treba doňho veľa cukru, aby sa dalo piť. Niektorým chlapom je to jedno. Hlavne nech zamotá hlavu.

- Žiješ tu sama? – osmelil sa Gyula po ďalšom hlte.

- Odkedy zomrela mamka, tak hej... Ale iba v tejto časti domu. Vzadu býva moja sestra Ilonka a na konci dvora sa vybudovala jej dcéra s mužom. Takže vôbec nie som sama. A stále sa niekto zastaví. A pri dome, záhrade a obchode nemám vôbec čas myslieť na samotu.

- Ale predsa - príde večer a to ticho v dome... ja viem, o čom hovorím.

- Modlím sa. Alebo čítam. Niekedy počúvam rádio a háčkujem. Obháčkovala som už celú rodinu. Ale s tým asi budem musieť prestať, lebo je to zlé na oči... Prepáč, táram tu o háčkovaní a ani som sa ťa nespýtala na tvoju rodinu.

- O Márii som ti už písal. A deti sa majú dobre. Všetky tri bývajú v Košiciach, majú slušnú prácu, Julinka má tri deti – najmladší Jožko mal akurát pred týždňom päť rokov –

a Alžbetka má vážnu známosť. Alojzko si robí vysokú školu popri práci. Robia mi radosť. Ale chýbajú mi...

Magdaléna nechcela prerušiť ticho, ktoré sa medzi nimi zase začalo rozpínať, preto sa bez slova postavila a dala na sporák hrniec s polievkou a druhý s ryžou. Gyula si to všimol a hneď sa ozval:

- Nemala si si robiť starosti. Jedol som doma.

- To bolo ráno. Teraz je dávno po dvanástej.

- Prepáč, nechcel som ťa obťažovať. To len spoje idú tak hlúpo, že som nemohol prísť v lepšom čase, ak sa chcem do večera vrátiť.

- Vôbec sa neospravedlňuj. Vedela som, že prídeš. Čakala som ťa s obedom.

O chvíľu mlčky jedli slepačiu polievku, ktorá bola omnoho lepšia, ako bývala Máriina, a dokonca lepšia ako tá, ktorú mával najradšej - mamina. Dlhو váhal, či sa má ozvať, ale pomyslel si, že by bol hriech nepochváliť ju. Magdalénu to zjavne veľmi potešilo, lebo sa opäť rozhovorila. Spomínala starých susedov a ich osudy a Gyulu tešilo, že sa vedia oprieť o niečo z ich minulosti. A keď sa potom pustil do chrumkavého šťavnatého kurčat'a a ľahučkej voňavej ryže, mal pocit, že po strašne dlhom čase je ozajstné jedlo. A keby len ozajstné – rajské! Ospevoval ho ešte dlho potom, čo Magdaléna zobrala jeho prázdny tanier a položila pred neho kvietkovanú tácku s marhuľovým koláčom a kávu.

- Som rada, že ti chutilo. Varím veľmi rada, ale iba keď mám pre koho. A to nie je až tak často. Ešte že v lete chodia deti a vnúčatá – teda, deti a vnúčatá mojich sestier. Sú ako moje. Nevieť si predstaviť leto bez nich.

Obaja boli prekvapení, ako dobre sa im spolu rozprávalo. Napriek tomu, že boli jeden pre druhého celkom novým človekom, začínali sa cítiť ako starí priatelia, ktorí môžu hovoriť o všetkom – rovnako o strihaní stromov ako o svojej samote.

Popoludnie zbehlo príliš rýchlo a Gyula nedokázal skryť sklamanie, že v najlepšom sa musel rozlúčiť, aby stihol vlak. Magdaléna ho mlkvo vypravdila k bráne.

- Môžem ešte niekedy prísť? – opýtal sa Gyula rýchlo, aby nestratil odvalu.

- Budem rada. – usmiala sa Magdaléna.

- Dovidenia, – Gyula jej podal ruku a rýchlo odišiel.

Magdaléna sa pomaly vrátila do domu. Akoby nevedela, čo so sebou, začala olamovať suché lístky z muškátov, ktoré už zavesila po oboch stranách dverí, lebo neverila, že ešte prídu mrazy. Potom pomaly vošla dnu, vyzula sa a išla rovno do izby. Otvorila šuflík na nočnom stolíku a vytiahla z neho starú fotografiu mladého, veľmi pekného muža. Sadla si k stolu a dlho sa na ňu pozerala.

1979

- Ešte idem nazbierať hrozno.

- Len nie veľa, lebo sa neodnesieme.

- Ved' nás prídu počkať ku vlaku, nie?

- Hej, ale aj tak to nemusíš preháňať.

Magdaléna vyšla do záhrady a Gyula zatiaľ balil zeleninu, ovocie a kompóty do veľkých tašiek. Tešil sa, že uvidí deti, ale na september bolo veľmi horúco a jemu sa v takom sparne zle dýchalo. Nechcel tým zaťažovať Magdalénu a tak o necelú hodinu takmer so zaťatými zubami kráčal k vlaku, vlečúc dve obrovské tašky.

Vo vlaku bolo na nevydržanie. Museli čakať, lebo niekde pri Kuzmiciach bol nejaký problém s traťou. Vlak sa po dvadsiatich minútach konečne pohol a cez otvorené okno dnu vial čerstvý vzduch. Gyula si odopol gombík pri krku a napil sa vody z malej sklenenej fľašky, ktorú mu z tašky vydolovala Magdaléna.

- Je ti dobre? – musela zakričať, lebo oknom sa dnu dobíjal rachot kolies.

- Samozrejme. Len trochu teplo.

Pozeral von oknom, aby si Magdaléna nevšimla, s akou námahou sa musí nadychovať. Staré jazvy na pľúcach ho pálili takmer rovnako ako pred niekoľkými rokmi po operácii. Tie pľúca... Od vojny boli jeho slabinou. Vlak rytmicky klopal o koľajnice. Ako tlkot nejakého železného srdca, ktoré občas spomaľovalo a zastavovalo. Pri tejto predstave ho na krátku chvíľu premkol zvláštny strach, ktorý mu zovrel jeho srdce. Po čase strach pominul a on sa musel usmiať nad svojou hlúpuou myšlienkou. Len to zovretie zostalo. Snažil sa dýchať zhlboka, ale nemal pocit, že sa to zlepšuje.

- O chvíľu budeme v Slanci, – povedala nahlas Magdaléna.

- Som zvedavý, či je to už na Alžbetke vidieť. Keď Júlia čakala Jožka, nikto by to neuhádol ešte v piatom mesiaci.

Prehnal to. Tie dve vety ho vyčerpali viac ako čakanie na odchod vlaku. Napriek silnému prúdu vzduchu mal pocit, že sa zadusí. Pomaly sa postavil, aby sa vyklonil z okna, ale nohy sa pod ním podlomili a ani nevedel, ako sa našiel sedieť na zemi. Magdaléna vyskočila a kľakla si k nemu.

- Čo sa stalo?!

Chcel jej odpovedať, ale v hrudi cítil silný tlak, ktorý mu nedovolil nadychnúť sa. Len chrčal a bezmocne sa pozeral na Magdalénu, ktorá si opatrne položila jeho hlavu do lona a rýchlo mu odopínala gombíky na košeli. Okolo sklenených dverí rýchlo prešiel sprievodca a Magdaléna naňho z celej sily zakričala. Takmer okamžite sa vrátil k ich dverám, ktoré prudko otvoril.

- Hneď sa vrátim!

Odbehol a hoci bol preč len pár minút, obaja mali pocit, že bol preč nekonečne dlho. Magdaléna trasúcimi sa prstami priložila Gyulovi k ústam fľašu s vodou. Vytiekla mu von kútikmi.

- Nerob mi to, Gyula, prosím! Sľúbil si mi, že ma už nikdy neopustíš...

Bolo zvláštne, že čím viac mu otupievalo telo, tým viac sa mu rozjasňoval mozog. Hlavou sa mu vírili myšlienky a spomienky a akoby sa samé usporadúvali v absolútne presnej postupnosti. Za pár minút sa mu ukázal celý život – v šialenej rýchlosti, a predsa prehľadne, bez chaosu. Snažil sa pozeráť do Magdaléniných očí, aj keď to bolo stále ťažšie. Chcel, aby to bola jeho posledná spomienka. Tie bledomodré oči, poznačené starobou a vydesené jeho odchádzaním, ale plné nekonečnej lásky, lásky, ktorá na neho tak dlho čakala. Toľko toho ešte nestihli. Dva roky boli ukrutne málo, aby jej vynahradil to, čo v jej živote chýbalo. Pocítil silnú únavu a vedel, čo to znamená. Pokúsil sa vysloviť tie dve slová, ktoré jej vždy túžil povedať, ale z hrdla mu vyšiel len chrapľavý výdych a tá neodbytná únava mu začala zatemňovať hlavu.

Z akejsi čudnej diaľky počul Magdalénine slová, akoby volala z okna odchádzajúceho vlaku.

- Ja viem! Aj ja teba! Vždy to budeš iba ty!

Vlak zastavil a do sirény sanitky sa ozvala krátka znelka a hlas z reproduktora:

- Stanica Slanec...

1977

Leto na juhu bolo vždy nepríjemne dusné, akoby sa vzduch vôbec nehýbal, vlastne, akoby tam ani nebol. Zato komárov bolo toľko, že sa večer nedalo sedieť vonku a v noci človeku okolo uší vyhrával svoj piskľavý koncert celý miniatúrny orchester. Gyulovi komáre nikdy predtým neprekážali. Ale teraz nedokázal zaspáť a dával to za vinu práve im. Svoj podiel však na tom mal aj list, ktorý prišiel pred dvoma dňami a v ktorom Magdaléna

súhlasila, aby ju opäť prišiel navštíviť. Tentoraz sa chcel ešte lepšie pripraviť, a preto sa snažil mať chladnú hlavu. Znova a znova si čítal jej listy, aby o nej vedel čo najviac. V Košiciach na stanici kúpil tri červené karafiáty, lebo ruže, samozrejme, nemali. Magdaléna sa tiež pripravovala. Mala na sebe jednoduché, ale pekné zelené šaty, v ktorých vyzerala veľmi sviežo a akoby o čosi mladšie. Dom bol krásne uprataný, rozvoňaný dobrým obedom a koláčom a na stole kytica poľných kvetov. Tentoraz prestrela v izbe.

Popoludnie zbehlo opäť neobyčajne rýchlo. Nehovorili o svojej samote. Obaja sa chceli rozprávať o veselých veciach - dávno sa toľko nesmiali a dávno sa necítili tak uvoľnene a bezstarostne ako dnes. Len neúprosne hodiny zavesené na stene prerušili pohodu pri stole a prinútili Gyulu od neho vyskočiť.

- Idem s tebou. Aspoň sa trochu prejdem a rozhýbem, – usmiala sa Magdaléna.
- Nedostaneš sa do rečí? – žmurkol Gyula a usmial sa takmer chlapčenským úsmevom.
- Myslíš, že niekoho zaujíma stará baba ako ja?
- Prepáč, ale nie si žiadna stará baba, – povedal zrazu celkom vážne, takmer nazlostene

Gyula, ale vzápätí sa usmial a rýchlo doplnil:

- Som od teba starší, takže ja som potom poriadne starý dedo, čo?

Smiali sa celú cestu k vlaku, aj keď museli takmer bežať, lebo vlak už mal pomaly odchádzať. Lenže obaja podcenili vek, kĺby a pľúca, takže keď dobehli na stanicu, vlak sa práve pohýnal.

- Do čerta! Čo teraz? Nič iné mi už nejde! – lapal po dychu Gyula a hneval sa sám na seba a svoju starobu, ktorá ho priviedla do tejto hlúpej situácie.

- No čo – prenocuješ u mňa a pôjdeš domov zajtra. Môžeš spať v zadnej izbe. Teraz v lete je tam teplo. Mám tam jeden starší diván, ak ti to nebude prekážať.“

- Ale to sa nehodí. Naozaj ťa budú ohovárať. Zajtra ráno ma uvidia vychádzať z tvojho domu a ešte ťa dostanem do hanby.

- Nech si hovoria, čo chcú. Mňa to nezaujíma. Mám ťa nechať na ulici? Nikto z tvojej rodiny tu už nebýva a urobil by si oveľa väčší rozruch, keby si vyzváňal starým susedom, ktorí si ťa už hádam ani nepamätajú a prosil ich o nocľah.

- Ale -

- Žiadne ale. Vrátime sa teraz domov a uvaríme si čaj.

- Domov... – povedal ticho Gyula a nebol si istý, či ho Magdaléna počula.

Neskoro večer, keď ho Magdaléna vzala do zadnej izby a obliekala periny, zasmiala sa nad tým, ako sa bude ráno tváriť suseda.

- Nikdy by mi nenapadlo, že v šesťdesiatich budem riešiť, čo povedia ľudia, keď zistia, že u mňa spal muž, – Magdaléna sa otočila k Gyulovi, aby jej podal obliečku na vankúš.

- Vezmi si ma... – povedal ticho, ale rozhodne Gyula a Magdaléna zamrzla v pohybe.

- Nerob si žarty zo starej ženy. Mohlo by ma to stáť zdravie! – pokúsila sa zavtipkovať, ale v prstoch žmolila obliečku a vytrvalo sa na ňu pozerala.

- Myslím to vážne. Chcem sa s tebou oženiť. Vždy som to chcel urobiť a nikdy som nedostal šancu.

- Ale... Pozri sa na nás. Dvaja starci, ktorí by sa už mali pripravovať do hrobu, nie začínať nový život. Veď budeme všetkým na posmech.

- Presne to chcem. Začať nový život. Dať nám dvom možnosť prežiť ho spolu. Tak nech sa z nás smejú. Ja sa ešte do hrobu nechystám. Sme obaja príliš plní života, než aby sme už od teraz umierali. Chcem ti vynahradiť všetko, o čo som ťa pripravil. Budeme cestovať, alebo len tak sa vrtáť v záhradke, sedieť pri čaji, alebo popíjať víno a jesť marhuľový koláč... Je mi jedno, čo budeme robiť. Hlavne, že budeme spolu. A nech sa celý svet postaví na hlavu. Mňa zaujíma len to, či si ma chceš vziať. – Gyula si potom trochu ťažkopádne kľakol a Magdaléna napriek všetkej snahe nedokázala udržať slzy.

- Áno, chcem... Vždy si to bol iba ty...

Gyula sa usmial a snažil sa postaviť, ale kolená neposlúchali, takže mu Magdaléna musela pomôcť. Obaja sa potom rozosmiali cez slzy, ktoré nevedeli zastaviť. Gyula Magdalénu mocne objal a cítil sa konečne opäť ako muž. Muž plný sily a odhodlania brániť ju pred celým svetom a už si ju nikdy nenechať vziať.

Svadba bola v septembri. Bola malá a tichá, ale pekná. Gyulove deti veľmi pomohli s prípravami aj s hostinou. Magdaléna sa im pozdávala a aj keď ich otcove rozhodnutie šokovalo, dosť rýchlo si na túto myšlienku zvykli. Horšie to zobrali Magdalénine sestry, ale ona bola ochotná obmedziť ich stretnutia, pretože nemali právo siahať na jej šťastie. Po toľkých rokoch čakania, života plného driny a starania sa o iných, si ho zaslúžila aj ona.

Keď potom konečne zostali sami a sedeli spolu pri stole, na ktorom bola svadobná kytica z bielych ruží a tanier so zákuskami, rozprávali sa o svojich plánoch, ktoré neboli odvážne, ale pre nich znamenali veľa. Gyula už mal kupca na dom a o tri dni chceli cestovať do Rešice, aby začali baliť a vyriešili, čo s nábytkom a ostatnými vecami, ktoré už nepotreboval.

- Zvláštne... Ten dom pre mňa toľko znamenal a teraz mám pocit, že mi vôbec nebude chýbať. Cez vojnu by som bol dal neviem čo za to, aby som sa doň mohol vrátiť...

- Bolo to veľmi zlé? Myslím na fronte.

- Nikdy som o tom s nikým nehovoril. Ani s Máriou. Bol to jediný spôsob, ako som mohol prestať myslieť na to, čo som videl a čoho som bol súčasťou. Nie zabudnúť, zabudnúť na to sa nedá. Len prestať myslieť, prestať to všetko každú noc vidieť. Áno, bolo to veľmi zlé. Ale mal som niečo, čo mi pomohlo prežiť.

Gyula siahol do vnútorného vrecka na svadobnom saku a vytiahol z neho nový biely poskladaný obrúsok. Pomaly ho rozložil a vtom sa Magdaléna rozplakala. Pozerala na ňu jej vlastná tvár – bez ťarchy rokov a prežitého života. Krásna čistá tvár plná nehy a túžby po šťastí. Gyula ju chytil za ruku.

- Bola si so mnou všade. Vždy.

Magdaléna sa postavila a podišla k nočnému stolíku, z ktorého niečo vytiahla. Vrátila sa k Gyulovi a vedľa svojej fotografie položila druhú.

- Ty ju ešte máš?

- Povedala som ti, že si to bol vždy iba ty...

- Mali by sme ich teda zlepíť dohromady. Bude to vlastne naša svadobná fotografia.

Zlepená fotografia visela nad posteľou ešte roky potom, čo Gyula odišiel. Dokonca celé mesiace potom, čo o dvadsať rokov neskôr odišla Magdaléna. Dve tváre rozdelené okrajom papiera a štyridsiatimi rokmi života, ktoré k sebe nakoniec našli cestu, aby boli tam, kam patrili. Spolu.